

PROJECTBESCHRIJVING VOOR DE LEERKRACHT

PROJECT VAN ALLE TIJDEN

Leerlijn Literatuur | Thema Verhalen | Groep 7 & 8 | Feb 2018

Klaar voor de start?

- ✓ Gebruik de digitale versie van dit project.
- ✓ Download dit document op je computer voor het beste gebruik.
- ✓ We gaan ervan uit dat je kennis hebt van de [opzet van COH](#).
- ✓ Vraag bij de voorbereiding zo nodig hulp aan je interne cultuurcoördinator of je cultuurcoach (laat je informeren over de scholingsmogelijkheden).
- ✓ Bereid het project bij voorkeur samen met je collega's voor (vergeet de vakleerkrachten niet).
- ✓ Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is van grote meerwaarde. Zie [CultuurSchakel](#) voor het actuele aanbod.
- ✓ Nodig als dat lukt een kunstenaar uit die betrokken wordt bij de uitvoering van het project. Zie [CultuurSchakel](#).
- ✓ Bedenk van tevoren bij welke onderdelen je ouders kunt inschakelen.
- ✓ Je mag het project 'op maat maken', mits je de fasen van het creatieve proces blijft doorlopen.
- ✓ Trek voor het hele project zes tot acht lesmomenten van 45 minuten uit.
- ✓ Kijk ook even op de [Facebookpagina](#) van Cultuuronderwijs op zijn Haags voor meer informatie en het gebruikersplatform.

Inhoudsopgave

1. Informatie.....	2
2. Introductie	3
3. Oriëntatie	4
4. Opdracht: Vreemde tijden.....	5
5. Opdracht: Plek voor tijd	8
6. Opdracht: Tijdreizen	10

1. Informatie

Lees ter voorbereiding van de COH-lessen onderstaande informatie over de invulling en het doel van het project en manieren om het project te promoten. Ook zijn hieronder de algemene benodigdheden en de begrippenlijst opgenomen.

Wat doen de leerlingen in dit project?

Het project *Van alle tijden* gaat over de oervorm van literatuur. Kinderboeken, sprookjes, toneelstukken, films, sommige liedjes en de meeste games bestaan uit verhalen. Maar wat zijn verhalen eigenlijk precies? En wat maakt een verhaal spannend, verrassend, of grappig? Het thema voor groep 7-8 is tijd en plaats. Verhalen brengen je naar een andere tijd en een andere plek. Hoe werkt dat? voorafgaand aan de drie opdrachten onderzoeken en ervaren de leerlingen beeldende kunst werken waarin het begrip tijd centraal staat, lezen ze gedichten en wordt het boek *Kruistocht in spijkerbroek* van Thea Beckman gelezen waarin wederom tijd centraal staat. In de drie deelopdrachten onderzoeken de leerlingen de rol van plaats en tijd in een verhaal. Ze worden zich ervan bewust hoe verhalen door deze twee factoren bepaald worden. Ze leren ook hoe ze zelf tijds- en scènewisselingen in een verhaal kunnen gebruiken.

Waarom dit project?

In onze huidige maatschappij is tijd een belangrijke en zelfs overheersende factor. Iedereen heeft haast en iedereen heeft het druk. Is het mogelijk je daaraan te onttrekken? In dit project ervaren en leren de leerlingen dat tijd maar relatief is, het is maar hoe je het beleeft. Door verhalen te schrijven en te lezen en door werk van diverse kunstenaars te bekijken ontstaat meer begrip over tijd en welke invloed wij op tijdbeleving kunnen hebben.

Doelen

In dit project worden bij de Introductie, de Oriëntatie en de Opdrachten steeds twee kennisdoelen en twee vaardigheidsdoelen benoemd. De volgende houdingsdoelen gelden voor het project in het algemeen:

- De leerling heeft een nieuwsgierige houding en is pro-actief
- De leerling kan postief kritisch reflecteren op eigen werk en dat van anderen

Promotie

Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is. Denk na over manieren om het project te promoten.

- Stel ouders op de hoogte van het museumbezoek of de komst van de kunstenaar in de klas.
- Maak flyers voor de eindpresentatie en verspreid deze in de buurt.
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.
- Zorg dat de redactie van de wijkkrant tijdens de presentatie aanwezig is om een stukje te schrijven.

Algemene benodigdheden

Maak gedurende het hele project gebruik van de volgende ruimtes en materialen:

- klaslokaal of speellokaal
- muziekinstallatie en/of digibord
- digitaal foto- en filmtoestel
- (kleuren)printer
- postervellen en stiften voor de leerkracht om aantekeningen op te maken tijdens gesprekken in de klas

Begrippenlijst Nederlandse taal

Vaktaal

de personages
letterkundig
het synoniem
de intrige
begin-midden-eind
het plot

Algemene woorden

de tijd
de ruimte
de gebeurtenis
de verwikkeling
de aanleiding
het verloop

Werkwoorden

plaatsvinden

de verhaallijn	de samenhang
de dialoog	absurd
de fictie	de sketch
de non fictie	de expressie
de plaatsaanduiding	de conclusie
de palindroom	
flash back	
flash forward	

2. Introductie

Kennisdoelen	De leerling maakt kennis met het begrip tijd in de literatuur en de beeldende kunst.
Vaardigheidsdoelen	De leerling leest gedurende het project het boek <i>Kruistocht in spijkerbroek</i> van Thea Beckman.

Benodigheden

- geen extra materialen nodig naast de algemene benodigheden

Aan de slag in de klas

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

Stilstaan

1. Bekijk en bespreek het gedicht *Stilstaan* van Gil van der Heyden. Zie [Plint](#) of [bekijk het filmpje](#)
2. Houd een klassengesprek over tijd aan de hand van de volgende vragen. Wat zou er gebeuren als de tijd stil zou blijven staan? Zou jij de tijd soms willen stilzetten? Waarom? Wanneer lijkt tijd stil te staan maar zou je dat liever niet willen? Als de tijd stil staat gebeurt er dan niets meer?
3. Ga het experiment aan. Zet de tijd stil, door alle klokken en horloges stil te zetten en mobiele telefoons uit. Wat gebeurt er met de (school) dag? Bespreek het na en vraag naar de ervaringen van de leerlingen.

Kruistocht in spijkerbroek

Het boek [Kruistocht in spijkerbroek](#) van Thea Beckman (1973) is een voorbeeld van tijdreizen en wordt gedurende het project meerdere keren gebruikt.

Bespreek de titel. Wat valt op? Geef de leerlingen de opdracht om het boek *Kruistocht in Spijkerbroek* te lezen. Of lees gedurende het project, uit het boek voor. Bekijk eventueel ook de film. [Kijk hier voor de trailer.](#)

Tijd voor kunst

Bekijk en bespreek ter inspiratie het werk van kunstenaars die de symboliek van de tijd gebruiken.

- Wieki Somers op [wiekisomers.com](#) met name het werk het werk *Frozen in Time* (2010) en *Time Flies* (2014)
- [Vastgelegde tijd](#) van Alissa rees en Billie van Katwijk
- [Studio Makkink & Bey](#)
- [Samuel van Hoogstraten](#)
- [Time](#)

Kijk op google afbeeldingen met de zoekterm kunst en tijd voor meer werk.

3. Oriëntatie

Kennisdoelen	De leerling leert de elementen van een verhaallijn: tijd (wanneer), ruimte (waar), personages (wie), gebeurtenissen (wat) en uitleg (waarom).
Vaardigheidsdoelen	De leerling doet onderzoek naar het begrip tijd.

Benodigdheden

- boek: *Kruistocht in spijkerbroek* van Thea Beckman voor alle leerlingen

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste oriëntatie-onderdelen: het filosofisch gesprek en het uitvoeren van de eerste opdracht.

Het filosofisch gesprek

Voer naar aanleiding van de introductie een filosofisch gesprek. Stel hierbij (een aantal van) onderstaande vragen:

- Stel je voor dat de tijd zou worden stilgezet.
  - Wat zou er dan gebeuren?
  - Wat zou er niet (meer) gebeuren?
- Zou er veel veranderen, of zou juist alles precies hetzelfde blijven?

Tijd en de klok

- Was de tijd er al voor er klokken waren is?
- Is tijd belangrijk?
- Zijn klokken belangrijk?
- Hoe zou het zijn om te leven in een wereld zonder klokken?

Verhalen en tijd

- Zou je een verhaal kunnen schrijven waarin geen tijd voorkomt?
- Kan een verhaal wel of niet zonder tijd? Vertel eens?

Ondersteunende vragen voor het filosoferen:

- Kun je dat uitleggen?
- Wat bedoel je met...?
- Kun je een voorbeeld geven?
- Betekent wat je zegt...?
- Is ... en .... hetzelfde?
- Is er verschil tussen ... en ...?
- Wat zegt ... over ... ?
- Denkt iemand er anders over?

Oriëntatieopdracht

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

Vadertje tijd

☞ Bekijk het filmpje *Vadertje tijd* over een klokkenmaker en zijn werk.

Geef de leerlingen individueel of in tweetallen de opdracht te onderzoeken wat tijd is. Wat zijn hun eerste associaties met het begrip tijd? Wat voor soorten tijd zijn er? Wat voor uitspraken over tijd

kennen ze? Denk aan: neem de tijd, de tijd verstrijkt etc. Wat doet tijd met jou, voorwerpen, je leven, de wereld, etc. Noteer de bevindingen en deel ze met elkaar.

Tijd en ruimte

Bekijk en bespreek het gedicht [Vergeet je niet van Kees Hermis](#)

Wat is de relatie tussen tijd en ruimte? Kan tijd ook synoniem zijn voor ruimte?

Tijd voor verhalen

Tijd en ruimte zijn essentiële elementen in een verhaal, bespreek daarnaast naar aanleiding van het boek *Kruistocht in spijkerbroek* welke elementen nog meer nodig zijn in een verhaal:

- tijd (wanneer)
- ruimte (waar)
- personages (wie)
- gebeurtenissen (wat)
- uitleg hoe die gebeurtenissen plaatsvinden (waarom)

Met deze elementen vorm je een verhaallijn of plot, het verloop van en samenhang tussen de gebeurtenissen in een letterkundig werk. Synoniemen zijn: intrige en verwikkeling. [Zie ook Plot](#). De opbouw van een verhaal is daarbij belangrijk, denk aan een duidelijk begin, midden (hoogtepunt) en einde.

Reflectievragen

- Wat heb je ontdekt over tijd dat je nog niet wist?
- Hoe kijk je nu tegen het begrip tijd aan? Vertel.
- Heeft een verhaal nog meer nodig dan tijd? Wat?
- Welke elementen heeft een verhaal nog meer nodig?
- Wat is een plot?
- Waarom begint een verhaal vaak met een vraag of probleem?
- Hoe vertellen personages in een verhaal iets over in welke tijd het boek zich afspeelt zonder die tijd te benoemen?
- Hoe vertelt de omgeving in een verhaal iets over in welke tijd het boek zich afspeelt?
- Hoe vertellen gebeurtenissen in een verhaal iets over in welke tijd het boek zich afspeelt?

4. Opdracht: Vreemde tijden

Het boek *Kruistocht in Spijkerbroek* van Thea Beckman is de inspiratiebron van dit project. In deelopdracht 1 onderzoeken de leerlingen het begrip tijd en tijdsaanduidingen. Wat is tijd en hoe wordt tijd aangegeven? Hoe wordt de tijd in boeken aangegeven? En hoe zou je zonder klok toch afspraken kunnen maken? Op basis van deze vragen bedenken de leerlingen met elkaar een andere manier om de tijd bij te houden. Ze maken kennis met het begrip dialoog en waar een goede dialoog aan moet voldoen, bekijken filmfragmenten van absurde dialogen en schrijven met deze opgedane kennis hun eigen absurde dialoog. Tijdens de presentatie bedenken de leerlingen een sketch op basis van hun geschreven absurde dialogen.

Kennisdoelen

De leerling:

- leert uitdrukkingen en hun betekenis die te maken hebben met tijd en tijdsaanduiding;
- weet wat een dialoog is.

Vaardigheidsdoelen

De leerling schrijft een dialoog waar absurde, alternatieve tijdsaanduidingen in voorkomen.

Benodigheden

- geen extra materialen nodig naast de algemene benodigheden

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Voer onderstaande opdrachten uit of maak een keuze:

Mooie tijden

Besprek met de leerlingen op wat voor manieren mensen de tijd aanduiden als ze geen klok, kalender, zonnwijzer of zandloper hebben. Bv. met de kippen op stok gaan. Bij het ochtendgloren. Als de zon op zijn hoogst staat. Als de rozen verwelken. Over drie nachtjes slapen. Bij het krieken van de dag.

Wat zijn de spreekwijzen om aan te geven dat het nooit zal gebeuren, dat die tijd nooit komt? Denk aan: met Sint Juttemis, als de kalveren op het ijs dansen, als Pasen en Pinksteren op één dag vallen, met sinternuit etc. [Zie Sint Juttemis](#)

Tot straks

Geef de leerlingen de opdracht om individueel of in tweetallen manieren te verzinnen om af te spreken zonder gebruik van telefoon, klok, kalender of agenda. Laat ze hun ideeën opschrijven en er eventueel hele zinnen van maken.

Denk aan:

- als de straatverlichting aan gaat
- na schooltijd
- bij volle maan
- bij zonsopgang, etc.

bv. We zien elkaar over twee nachtjes slapen bij zonsopgang.

Tijd voor een gesprek

Bespreek met de leerlingen dat personages in een verhaal vaak op elkaar reageren. Een manier is de dialoog. Bespreek aan de hand van voorbeelden wat een dialoog is en waar je op moet letten bij het schrijven van een dialoog. Zie bv.

- 🔗 [Een goed dialoog schrijven](#)
- 🔗 [Schrijftips voor verhalen / dialoog schrijven](#)

of zoekt zelf op google met de zoekwoorden 'dialoog voorbeeld'.

Reflectievragen

- Hoe kun je de tijd duiden zonder klok?
- Welke tijdsduidingen ken je nog meer dan die genoemd werden in het onderzoek?
- Hoe was het om zelf een aantal ongewone tijdsduidingen te verzinnen?
- Hoe wordt een dialoog interessant om te lezen of naar te luisteren?
- is het interessant om te luisteren naar een dialoog waarin iedereen het eens is? Waarom wel of niet?
- Is elk gesprek een dialoog?

Uitvoeren

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

Over de top

Bekijk en bespreek de 📄 [sketch *Four yorkshire man* van Monty Pyton](#):

Wat doen deze mannen? Wat is het gevolg van hun lust tot overdrijven? Wat betekent het woord absurd?

Absurdi-tijd

Vorm tweetallen. Geef de leerlingen de opdracht een dialoog te bedenken en te schrijven waarin alleen alternatieve tijdsaanduidingen gebruikt worden. Bv.

1: Zullen we weer eens afspreken?

2: Goed plan!

1: Wat gaan we doen?

2: (verzint een activiteit)

1: Dat kunnen we het beste doen als ... (alternatieve tijdsduiding).

2: Of doen we dat als... (alternatieve tijdsduiding).

1: Hm, misschien is het toch beter als we dat... (alternatieve tijdsduiding) ...doen.

Het is de bedoeling dat de tijdsduidingen steeds absurder worden. Laat de leerlingen elkaar uitdagen de tijdsduidingen 'over the top' te trekken.

Reflectievragen

- Waardoor liet jij je inspireren bij het bedenken van tijdsduidingen?
- Waren de tijdsduidingen nog te begrijpen?
- Was het resultaat lachwekkend of om te huilen? Waarom?
- Als je zelf mocht kiezen, waarover zou je dan een dialoog schrijven?
- Welke beperking zou je jezelf dan willen opleggen?
- Kun je voordelen noemen van zo'n beperking?
- Kun je nadelen noemen van zo'n beperking?

Presenteren

Sketch

Geef de leerlingen de opdracht om met hun zelfbedachte dialogen een sketch te maken. Geef ze de tijd om te oefenen. De leerlingen mogen hun tekst, indien gewenst, erbij houden. Laat de sketches aan elkaar zien en bespreek ze na. Geef tips en tops.

Neem de sketches eventueel op met film.

Reflectievragen

- Hoe ging het samenwerken?
- Hoe heb je de opbouw bepaald?
- Is de opbouw van de sketch belangrijk? Waarom?
- In hoeverre was jouw aandeel in de sketch belangrijk?
- Hoe was het om je dialoog uit te spelen voor je klasgenoten? Vertel?
- Welke sketch vond je het meest verrassend? Waarom?
- Wat zou je een volgende keer anders doen? Waarom?

Evaluëren

Bespreek met uw leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat kun je vertellen over het belang van tijd in een verhaal?
- Is tijd in elk verhaal even belangrijk?
- Wat kun je vertellen over het nut van andere woorden zoeken dan de standaardwoorden die voor tijdsduidingen worden gebruikt?
- Wat is een synoniem?
- Gebruiken dichters of schrijvers soms synoniemen of eigen omschrijvingen van begrippen?
- Waarom zouden ze dat doen denk je?
- Hoe kun je dat zoeken naar andere woorden ook inzetten voor, bijvoorbeeld, het duiden van een plaats in een verhaal?

5. Opdracht: Plek voor tijd

In deze tweede opdracht staan fictieve locaties centraal. De leerlingen onderzoeken hoe ze zonder gebruik van reguliere tijdsaanduidingen kunnen beschrijven waar ze zijn. In het beroemde gedicht van Hendrik Marsmans *Herinnering aan Holland* wordt Nederland beschreven maar, zou het ook op een andere plek kunnen slaan? Nadat het begrip plaatsaanduiding besproken is, beschrijven de leerlingen hun eigen omgeving met de vraag of dit ook kan zonder specifieke plekken zoals gebouwen te benoemen? In het uitvoerende deel van deze opdracht schrijven de leerlingen elkaar een brief waarin ze een fictieve plaats en tijd beschrijven. Zodra de leerlingen een brief hebben ontvangen, schrijven ze een brief terug waarin ze verwijzen naar de plek en tijd van de gelezen brief. Tijdens de presentatie lezen de leerlingen hun brieven voor of worden de brieven opgehangen zodat bezoekers berichten bij de brieven kunnen achterlaten.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • leert wat de begrippen fictie en non fictie betekenen a.d.h.v. voorbeelden uit het boek <i>Kruistocht in spijkerbroek</i>; • weet wat het woord plaatsaanduiding betekent.
Vaardigheidsdoelen	De leerling <ul style="list-style-type: none"> • doet onderzoek naar het begrip plaats in verhalen en vanuit eigen beleving; • schrijft een brief aan een klasgenoot waarin hij een fictieve omgeving beschrijft.

Benodigdheden

- diverse materialen voor het maken van postzegels en een brievenbus

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

Denkend aan

Lees en bespreek het gedicht [Herinnering aan Holland van H. Marsman \(1936\)](#)

Zou je als je de woorden *aan Holland* weghaalt, ook begrijpen dat het om Nederland gaat? Waaraan kun je dat horen? Hoe zou het zijn als je Holland zou vervangen voor bv. Marokko, Spanje, de bergen of Antarctica?

De plek

Beschrijf een plek in de omgeving van de school. De leerlingen mogen raden om welke plek het gaat. Benoem de plek niet. Geef ook de leerlingen de beurt. Bespreek het na. Welke omschrijving of omschrijvende woorden waren het opvallendst of het meest beeldend?

Waar of niet

1. Bespreek de begrippen fictie en non- fictie, zie [fictie](#), aan de hand van voorbeelden uit het boek *Kruistocht in spijkerbroek*. Lees over de schrijfster [Thea Beckman](#). Zij deed veel onderzoek naar historische achtergronden en plaatsen en vermengde het met fictie. Wat zijn de fictieve elementen in het verhaal?

2. Bespreek ook het begrip plaatsaanduiding.
Kun je ook je laten weten waar je bent, zonder namen van straten, gebouwen, dorpen of steden te noemen?

Tijdreispost

Lees gezamenlijk uit het boek *Kruistocht in spijkerbroek* het hoofdstuk over de doosjes met de brieven die heen en weer geflitst worden tussen verschillende tijden (blz. 338 tot en met blz. 358) of verwijst naar de scènes in de film.

Naar welke tijd of plek zou jij willen (tijd) reizen en waarom?

Reflectievragen

- Hoe omschreef de dichter Marsman de plek die hij zich herinnerde?
- Hoe ging het zelf omschrijven en vertellen van een bepaalde plek?
- Kun je gemakkelijk fictie van non- fictie onderscheiden? Waarom wel of niet?
- Als je zegt: "Ik ben hier", weet de ander dan genoeg?
- Welke manieren om een plaats, plek of ruimte te beschrijven ken je al?
- Hoe zorg je ervoor dat iedereen je plaatsduiding begrijpt?
- Hoe zorg je ervoor dat alleen een vriend je plaatsduiding begrijpt?

Uitvoeren

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

Groeten uit...

1. Geef de leerlingen de opdracht een brief aan een klasgenoot te schrijven. Zorg daarbij dat straks iedere leerling een brief ontvangt. De leerlingen gebruiken bij het schrijven van de brief, de opbrengsten uit de deelopdrachten. Ze vertellen bv.in de brief over een fictieve plaats, waar ze zich zogenaamd bevinden en beschrijven de zelfverzonnen omgeving. Ze laten weten in welke tijd ze zich bevinden zonder tijdsduidingen als datum of tijd te benoemen. Ze posten de brief, met daarop een zelfgemaakte postzegel in een, voor deze gelegenheid, zelfgemaakte brievenbus.
2. Bepaal een moment dat de leerlingen hun brieven ontvangen en mogen lezen. Geef ze de opdracht een brief terug te sturen, waarin ze net doen alsof ze begrijpen waar de leerling zich bevindt. Hierin mogen wel plaats en tijd genoemd worden. Bewaar de brieven.

Reflectievragen

- In hoeverre is het je gelukt je een fictieve plek voor te stellen?
- Waar dacht je aan bij het schrijven van je brief?
- Welke elementen heb je nog meer verwerkt in je brief?
- Hoe reageerde de ontvanger?
- Hoe kon jij je inleven in de gedachtegang van de tekst van de eerste brief?

Presenteren

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

Gesproken post

Laat enkele leerlingen hun brieven voorlezen en daarbij zoveel mogelijk expressie gebruiken.

Prikbord expositie

De brieven en de antwoorden worden naast elkaar opgehangen op een prikbord. Bezoekers van de 'prikbordexpositie' mogen met 'geeltjes' berichten toevoegen, met daarop 'conclusies' of reacties waarin ook zij laten weten te 'begrijpen' waar de leerling, ofwel schrijver van de brief, zich bevindt. Denk aan: Wat gaaf dat je nu op de maan woont, wel stil zeker.

Reflectievragen

- Wat verandert er in je ervaring als je een brief hoort voorlezen of zelf leest?
- Welke omschrijving van een plek vond je het spannendst, leukst, mooist, etc?
- Welk antwoord paste het beste bij welke brief?
- Waar zou je de volgende keer over willen schrijven?

Evaluëren

Bespreek met uw leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat voor soort woorden gebruik je als je iets wilt omschrijven?
- Schrijf je wel eens een brief aan iemand?
- Waarover schrijf je dan?
- Wat weet je over plaats duiding in verhalen?
- Hoe kan een brief verhalend zijn?
- Wat kun je met een brief wel wat je met een verhaal niet kunt?

6. Opdracht: Tijdreizen

In deze laatste opdracht gaan de leerlingen creatief aan het werk met tijd. Ze bekijken twee filmpjes over beleving van tijd, zowel terug als vooruit in de tijd. Ze onderzoeken tijd door afbeeldingen van plekken te onderzoeken waar duidelijk sporen te zien zijn van het verleden. Vervolgens schrijven ze een kort verhaal waarin de tijd verdwenen is. Deze verhalen worden als basis gebruikt voor tekeningen en het omdraaien van lettergrepen waardoor een gedicht ontstaat namelijk een palindroom. Met de afbeeldingen van de onderzochte plekken schrijven de leerlingen een verhaal waarin ze flash backs en flash forwards gebruiken. In de presentatie fase van deze opdracht kan gekozen worden uit diverse mogelijkheden om alle onderdelen van het doorlopen proces te laten zien.

Kennisdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • weet wat de woorden flash back en flash forward betekenen; • leert wat een palindroom is.
Vaardigheidsdoelen	De leerling: <ul style="list-style-type: none"> • doet onderzoek naar het begrip tijd in verhalen, beeldende kunst en vanuit eigen beleving; • schrijft een kort verhaal met een duidelijke verhaalstructuur waarin de tijd is verdwenen.

Benodigdheden

- zie bijlage 7-8
- fineliners

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoek, uitvoeren, presenteren en evalueren.

Onderzoek

Doorloop in deze opdracht de volgende stappen:

1. Bekijk de video-installatie [Flashback van kunstenaar Marco Brambilla](#). Zie ook [de website van de kunstenaar](#)
Of de animatie [Old man's journey- flaschback moments van Salon Alpin](#)
Bespreek de begrippen [flashback](#) en [flash forward](#)
Hoe worden flashbacks gebruikt in verhalen en wat is het verschil met tijdreizen? In het boek *Kruistocht in spijkerbroek* wordt letterlijk door de tijd gereisd. Met flash backs en flash forwards wordt verteld over een andere tijd, in het verleden of de toekomst.
2. Bespreek met de leerlingen dat je aan een plek en zijn omgeving kun je soms zien wat er heeft plaatsgevonden. Als er ergens een oorlog, orkaan of andere natuurramp is geweest, dan kun je dat meestal aan de veranderingen op die plek zien. Zo vertelt de omgeving over wat er is gebeurd. Kunnen de leerlingen een voorbeeld geven?
3. Geef de leerlingen de opdracht afbeeldingen te zoeken van een plek op verschillende momenten, waaraan je goed de veranderingen kunt zien. Dat kan bv. ook een voorheen braakliggend terrein zijn, dat nu wordt of is bebouwd, Het oude schoolgebouw, dat vervangen is door nieuwbouw, of iets gerelateerd aan een thema vanuit de andere vakken.

Reflectievragen

- Hoe kun je ook tijdreizen in een boek zonder dat het tijdreizen heet?
- Hoe worden overgangen naar toekomst en verleden gemaakt?
- Hoe kan de omgeving over vroeger vertellen?
- Wat vertelt jouw kamer over wat er vanmorgen is gebeurd, toen je opstond?

Uitvoeren

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

Heen en weer

1. Geef de leerlingen de opdracht een kort verhaal (150 woorden) te schrijven, met zichzelf als hoofdpersoon, in een situatie waarin de tijd verdwenen is. Het verhaal kan beginnen met de woorden: *De tijd was foetsie. Ik had geen idee waar ik die kon vinden. Ik besloot...*
2. Maak kopieën van de verhalen. Op de kopie omcirkelen de leerlingen de woorden en lettergrepen die van rechts naar links ook betekenis hebben. De rest van de tekst laten ze verdwijnen achter een pentekening die te maken heeft met het onderwerp. Het is prima als daar letters doorheen schemeren, zolang ze maar niet van de nieuwe tekst afleiden. Eenmaal klaar kan de tekst van rechtsonder naar linksboven gelezen worden en is een uniek gedicht ontstaan.
Zie bijlage (7-8 over een bladzijde heen tekenen) voor een voorbeeld van een bladzijde waar overheen getekend is.
🔗 [Bekijk hier informatie over de Palindroom.](#)

Terug en vooruit

Geef de leerlingen de opdracht een kort verhaal te schrijven naar aanleiding van de gevonden afbeeldingen (onderzoek opdracht 3) waarbij ze flash backs en eventueel ook flash forwards gebruiken. Mogelijke titels: De verdwenen tijd, De tijd die was en komt, Weet je het nog? Wat zal er straks gebeuren? Etc.

Ze maken gebruik van het geleerde uit de vorige deelopdrachten, zoals een duidelijke verhaalstructuur.

Reflectievragen

- Lukte het om maar 150 woorden te gebruiken? Waarom wel of niet?
- Had je meer dan 150 woorden nodig?
- Heb je de tijd veranderd na de eerste regel? Waarom?
- In welke tijd heb je vervolgens geschreven?
- Voegt je tekening iets toe aan het verhaal?
- Wat vind je van het gedicht dat is ontstaan? Vertel.
- In hoeverre is je verhaal over de gekozen afbeelding gelukt?
- Hoe heb je het gebruik van flash back en forward ingebracht in je verhaal?
- Had het verhaal een plot?

Presenteren

Maak een keuze uit onderstaande opdrachten:

De tijd tikt

De leerlingen spelen na wat ze in het verhaal doen om de klok weer aan het tikken te krijgen, daarbij mag gesproken worden. Let op: iemand anders moet het verhaal achterstevoren terugspelen als een flash back, met ook de gesproken woorden.

Over de tijd

Maak met de verhalen, brieven, gedichten en de afbeeldingen een boekje.

Tijdreizen

Hang de heen en weer gedichten op en/of draag ze voor.

Reflectievragen

- Ben je tevreden over de keuze van de presentatie? Waarom wel of niet?
- Hoe ging het samenwerken?
- Heb je de woorden achterstevoren teruggespeeld of ze in omgekeerde volgorde teruggespeeld?
- Wat heb je gedaan om zo goed mogelijk te onthouden wat gespeeld werd, zodat je het achterstevoren terug kon spelen?

Evalueren

Bespreek met de leerlingen het doorlopen proces aan de hand van onderstaande vragen:

- Wat heb je allemaal geleerd over tijd?
- In hoeverre is tijd een belangrijk gegeven in verhalen, in de literatuur?
- Als je zou kunnen tijdreizen, wat zou je dan gaan doen?
- Wat is het verschil tussen tijdreizen met flashbacks, flash forwards en tijdreizen met een tijdmachine?
- Wordt in verhalen soms ook overdreven zoals in jullie sketch? Noem eens een voorbeeld?
- Wat zou jij willen maken met het thema tijd?

